

	Nationaal landschap De Gelderse Poort		sportpark
	Park Lingezegen		glastuinbouwgebied
	centrumgebied		bestaand bedrijventerrein
	lintbebouwing		open polder
	waardevol dorpsgezicht		oude dorpsentree

Gebruikers - Waar woon ik?

In de gemeente bevinden zich naast een aantal buurtschappen, zeven kernen namelijk: Huissen, Bommel, Gendt, Angeren, Doornenburg, Haalderen en Ressen. De grootste kernen zijn Huissen en Bommel. De meeste voorzieningen voor de bewoners van de gemeente bevinden zich in deze kernen.

Woonomgeving

De kernen binnen de gemeente worden gekenmerkt door een variatie aan woonmilieus. De meest stedelijke manieren van wonen zijn te vinden in Huissen met de hoogste dichtheden in en rond het centrum van het stadje. Verder van het centrum tref je de meer dorpse woonmilieus aan. Dorpse woonmilieus zijn ook te vinden in Bommel, Gendt, Doornenburg en Angeren. De oude buurtschap Ressen wordt vooral gekenmerkt door landelijke woonvormen. Deze kern wordt gezien als waardevol dorpsgezicht. Ook in Bommel is een gebied aangewezen met een bijzondere waarde. Naast deze twee waardevolle dorpsgezichten bevinden zich in de kernen van de gemeente diverse cultuurhistorische waarden die wonen in de kernen mede aantrekkelijk maken. Een landelijk woonmilieu komt niet alleen voor in Ressen. Hoe verder men vanaf Bommel en Huissen in de gemeente in oostelijke richting gaat, hoe meer landelijke woonvormen men in en aan de rand van de kernen aantreft.

Alle kernen met uitzondering van Ressen grenzen aan het Nationaal landschap De Gelderse Poort. Dit landschap met uiterwaarden ligt om de hoek als aantrekkelijke ontspanningsruimte voor de inwoners van de kernen. Naast deze ruimte voor ontspanning wordt Park Lingezege ontwikkeld, het gebied dat in onze gemeente tussen Huissen en Bommel ligt. Ressen is in het parklandschap opgenomen. Het park grenst aan Bommel en zal voor een belangrijke ontspanningsmogelijkheid zorgen voor de inwoners van onder andere Bommel, Huissen en Ressen en andere inwoners van de gemeente maar ook van de regio.

Het rivierenlandschap is vanaf de kernen niet alleen te zien aan de uiterwaarden maar het polderlandschap met open kommen is vanaf een aantal kernen snel te bereiken en goed beleefbaar. Vooral ten zuiden van de Betuweroute zijn de kommen nog grotendeels onbebouwd wat een weids uitzicht oplevert vanaf Bommel, Gendt en Doornenburg. Door de polders zoveel mogelijk vrij te houden van bebouwing blijft het gevoel van landelijk wonen beter gewaarborgd. Het aantal inwoners is in Lingewaard de afgelopen jaren flink gegroeid. Met de stad om de hoek zijn met name Huissen en Bommel interessante kernen gebleken om te wonen. Deze twee kernen liggen het dichtst bij de steden en zijn relatief gezien het best bereikbaar. Doornenburg, gelegen in de hoek van de gemeente is het slechtst bereikbaar wat wel de nodige rust en ruimte oplevert voor de inwoners van het dorp. Lingewaard biedt haar inwoners allerlei kwalitatief hoogwaardige woonmilieus aan. Voor inwoners die zoeken naar rust, ruimte en veel natuur is Doornenburg een ideale plek om te wonen. Voor de inwoner die dorps willen wonen maar toch in de buurt van allerlei stadse voorzieningen kunnen zich vestigen in Bommel en Huissen. Haalderen, Angeren en Gendt vormen hierin een soort tussenmaat tussen de westelijk gelegen Bommel en Huissen en het oostelijk gelegen Doornenburg.

Aantal inwoners 1 januari 2010

Huissen	17.888	Doornenburg	2.742
Bemmel	12.591	Angeren	2.847
Gendt	7.253	Ressen	126
Haalderen	1.991		

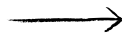
- woningbouwcontour
- bestaand woongebied in de gemeente
- woningbouw buiten de contouren onder voorwaarden toegestaan
- geplande woningbouw
- dagelijkse voorzieningen
- koopkracht

Woningbouw

Veel bebouwing in de kernen stamt uit de periode van de wederopbouw na de WOII. Ook in de afgelopen jaren is er flink gebouwd in de vorm van VINEX-wijken. In kernen als Bemmelen en Huissen heeft deze tendens geresulteerd in flinke uitbreidingen. In de kleinere kernen is de woningbouw vooral gelijk gehouden met de natuurlijke aanwas.

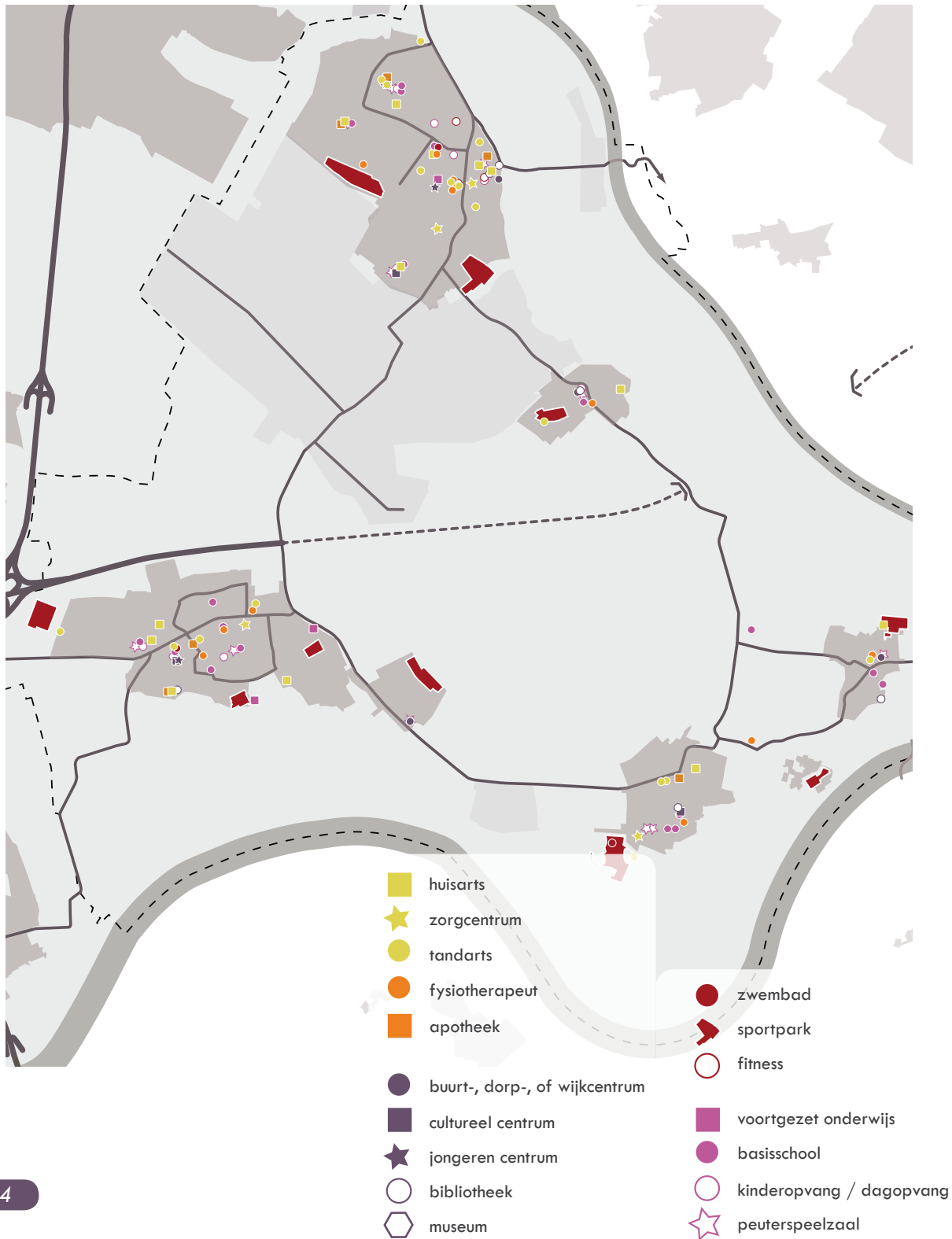
De periode van enorme planproductie is voorbij haar hoogtepunt. Het huidige programma bestaat uit uitbreidingen, herstructureringen en inbreidingen, verbonden aan de verstedelijkingsafspraken, vastgesteld door de Stadsregio. Bij deze afspraken zijn ook percentages opgenomen voor het aantal minimaal te bouwen betaalbare woningen. Lingewaard heeft zich hiervoor ingezet, echter heeft dit consequenties gehad; verhoudingsgewijs zijn er minder woningen net boven de betaalbare prijsklasse (tussen de 2 en 3 ton euro) gebouwd en is de behoefte naar deze categorie gestegen.

Naast de bouwopgaven gebonden aan de contouren, wordt er heel beperkt gebouwd in het landelijk gebied. Dit laatste komt voort uit de functieverandering van glastuinbouw en andere agrarische bedrijven naar landelijke woonvormen. De gemeente heeft een regeling om de sloop van voormalige agrarische bebouwing in het buitengebied te stimuleren: de functieveranderingsregeling. Doel is de landschappelijke kwaliteit van het buitengebied te verbeteren. De regeling is erop gericht om agrarische ondernemers te compenseren voor het beëindigen van de agrarische activiteit op hun bedrijfsperceel en het afbreken van de aanwezige bedrijfsbebouwing. Op basis van de regeling kunnen (stoppende) agrarische bedrijven compensatie krijgen in de vorm van woningbouwmogelijkheden. Hiermee probeert de gemeente leegstand en verrommeling van oude bebouwing te vermijden.

Voorbeeld functieverandering

lokale voorzieningen in de kernen

Voorzieningen

Bij de woonomgeving horen voorzieningen. Voorzieningen zijn er in vele soorten en maten. Hierbij valt te denken aan dagelijkse voorzieningen of voorzieningen voor sport en ontspanning.

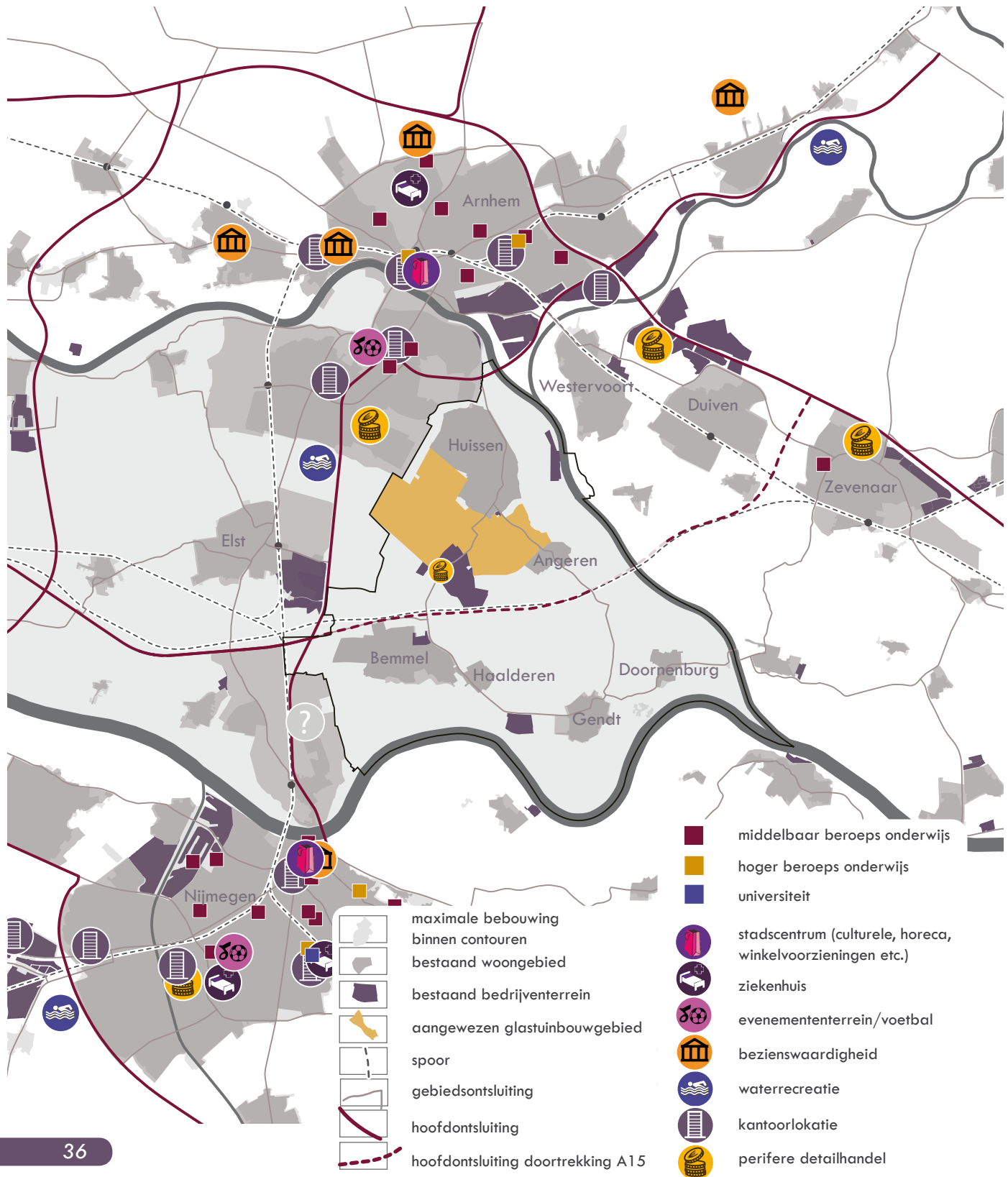
Voorzieningen waarvan we dagelijks gebruik maken zijn supermarkten en andere winkels voor de dagelijkse boodschappen. Niet elke kern heeft een eigen winkelcentrum. Wel is er in de meeste kernen een supermarkt, uitzonderingen zijn Haalderen en Ressen. Inwoners van deze kernen halen hun dagelijkse boodschappen vooral in Bemmelen.

Voor het basisonderwijs en de huisarts geldt alle woonkernen behalve Ressen hierover beschikken.

Lingewaard heeft veel sportverenigingen en veel muziekgroepen die gebruik maken van verenigingsgebouwen. Elke kern in de gemeente heeft een of meer verenigingsgebouwen.

Huissen en Bemmelen zijn de grootste woonkernen in de gemeente en hebben de meeste voorzieningen. Een verschil is dat in Huissen sommige nieuwbouwwijken zoals in de jaren '70 de Zilverkamp en nu Loovelden groter zijn dan woonuitbreidingen in Bemmelen. Daardoor beschikken zij over eigen voorzieningencentra, zoals het winkelcentrum in de wijk Zilverkamp en de Brede school en medische voorzieningen in Loovelden.

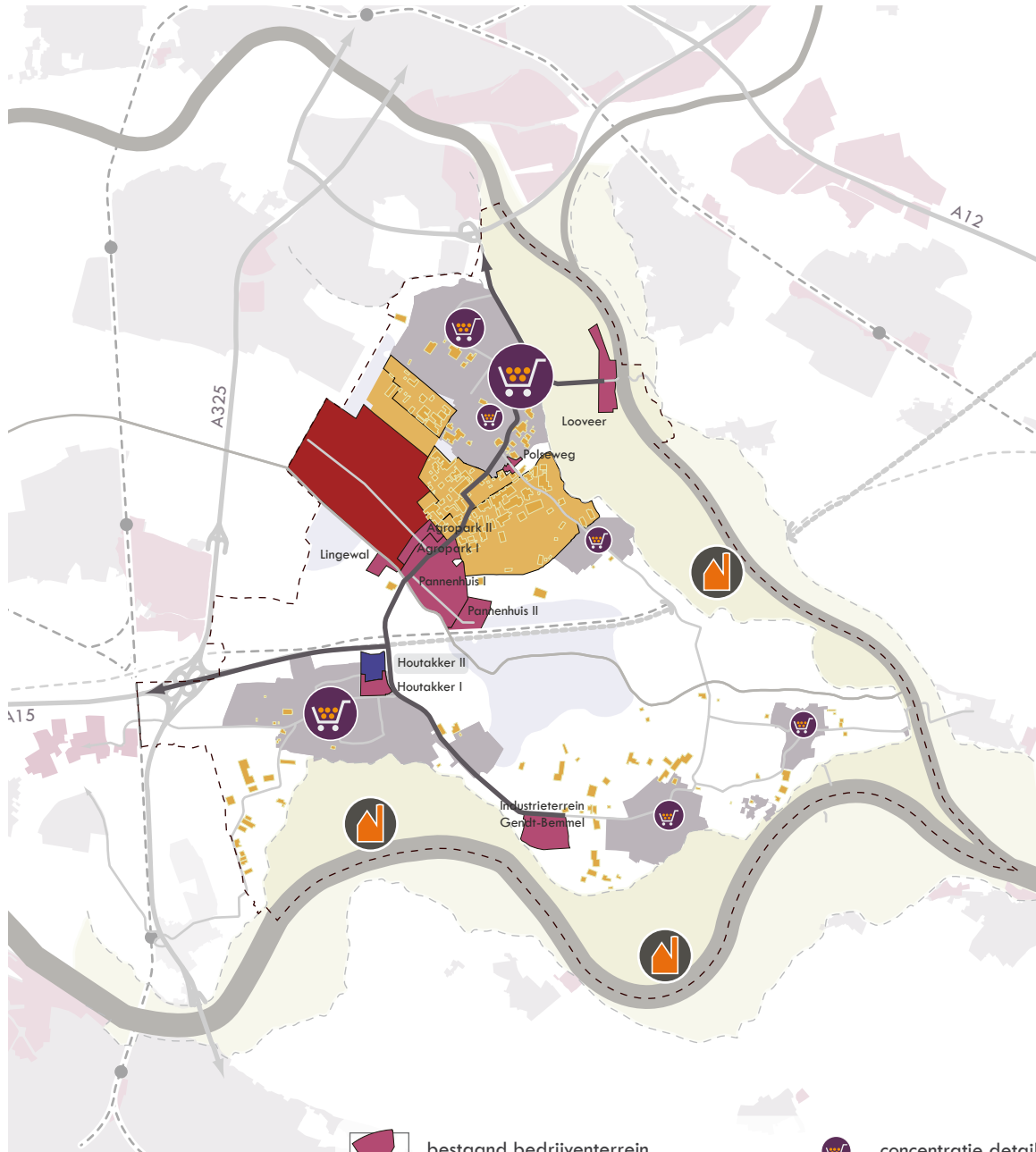

Een trend die ook in onze gemeente zichtbaar begint te worden is bundeling van voorzieningen bij elkaar. Traditioneel zijn veel voorzieningen al geclusterd in of rond het dorpscentrum. Uitzondering hierop zijn de sportvelden die veelal aan de rand van de woonkern liggen. Naast die geografische bundeling worden sectoraal steeds meer voorzieningen bij elkaar of zelfs onder één dak ondergebracht: de brede school, medische voorzieningen zoals huisarts en apotheek, verenigingsgebouwen of culturele centra. Betere samenwerking, kostenbesparing en het behoud van voorzieningen in kleinere dorpen zijn hiervoor vaak de motieven.

De meeste voorzieningen met een bovenlokaal verzorgingsgebied, zoals bijvoorbeeld een ziekenhuis of instellingen voor hoger onderwijs, zijn gevestigd in de steden. Grootschalige winkelvoorzieningen (IKEA e.d.) en grotere kantoorlocaties bevinden zich aan de rand van de steden langs de belangrijkste uitvals-/ toegangswegen.

Wat opvalt is dat op het gebied van bovenlokale voorzieningen, of het nu zorg-, onderwijs- of commerciële voorzieningen zijn, het gebied tussen Neder-Rijn en Waal nog weinig te bieden heeft. De groei van het woning- en inwoneraantal in de afgelopen twintig jaren is niet gepaard gegaan met een zelfde groei in het voorzieningenniveau.

	bestaand bedrijventerrein		concentratie detailhandel
	gepland bedrijventerrein in de gemeente		steenfabriek
	concentratiegebied glastuinbouw zonder herstructurering		komgronden
	glastuinbouwgebied met herstructurering		uiterwaarden
	oud glas		ontsluiting vrachtverkeer

Gebruikers - Waar werk ik?

De werkgelegenheid in Lingewaard komt voort uit verschillende sectoren. De meeste werkgelegenheid is afkomstig uit de sectoren zorg, zakelijke dienstverlening, detail- en autohandel en industrie. Qua interne en externe profilering springt de glastuinbouwsector er echter uit. Er is een opmars waarneembaar van werkgelegenheid in de sectoren handel, bouw, zorg en dienstverlening (voornamelijk zakelijke dienstverlening).

Bedrijventerreinen

In de gemeente bevinden zich verschillende bedrijventerreinen namelijk: Gendt-Bemmel, Pannenhuis I en II, Houtakker I en II, Agropark I en II, Lingewal, Polseweg en Looveer. De bedrijventerreinen Agropark en Pannenhuis hebben een bovenlokale functie voor de agrobusiness. De overige bedrijventerreinen zijn bestemd voor lokale bedrijvigheid. Deze terreinen zijn gesegmenteerd naar aard, functie en type bedrijvigheid. Bedrijven van buiten de gemeente hebben, (mits ze gelieerd zijn aan de groene of agrobusiness sector) de mogelijkheid om zich te vestigen op het Agropark II of Pannenhuis II.

Het glastuinbouwgebied Bergerden is geen bedrijventerrein, maar heeft wel de uitstraling ervan. Bergerden heeft een nationale functie als concentratiegebied voor grootschalige glastuinbouw. Het is een innovatief glastuinbouwgebied, gericht op een duurzame en efficiënte manier van tuinbouw.

De bedrijventerreinen hebben een relatief groot ruimtebeslag en zijn niet altijd op landschappelijk logische plekken gesitueerd. Bovendien is de beeldkwaliteit van sommige bedrijventerreinen of delen daarvan onderwerp van discussie. De maatschappelijke kritiek op zowel de beeldkwaliteit als het ruimtebeslag van bedrijventerreinen is de laatste jaren behoorlijk toegenomen. Mede hierdoor geldt niet alleen voor woningbouw maar ook bedrijventerreinen dat efficiënt ruimtebeslag noodzakelijk is: inbreiding gaat voor uitbreiding. De komende jaren wordt de druk op revitalisering van bedrijventerreinen opgevoerd. Aangezien de herstructurering tot nu toe moeilijk op gang komt heeft de provincie samen met de Stadsregio hiervoor de regierol opgepakt.

Goede bereikbaarheid van een bedrijventerrein is essentieel evenals een goede ontsluiting. Bereikbaarheid wordt onder andere bepaald door de route vanaf het bedrijventerrein naar de hoofdinfrastructuur. De Karstraat ontsluit een aantal bedrijventerreinen en vormt een belangrijke route voor vrachtverkeer richting hoofdinfrastructuur. Naast een gedegen route naar de hoofdinfrastructuur speelt de afstand tot de hoofdonsluiting vanaf het bedrijventerrein een belangrijke rol. Met name voor de bedrijventerreinen Pannenhuis I en II, Houtakker I en II, Lingewal en Agropark I en II geldt dat de

Bergerden

Pannenhuis I

vrachtverkeer op Ir. Molsweg

afstand van de bedrijventerreinen tot de hoofdinfrastructuur beperkt en dus gunstig is. Voor de andere terreinen is deze afstand groter.

Met betrekking tot infrastructuur is er voor het vrachtverkeer nog een slag te slaan. Veel vrachtverkeer rijdt door de bebouwde kom van Huissen. Huissen ondervindt hier veel overlast van. Doortrekken van de A15 betekent vermindering van deze problematiek.

Landbouw en tuinbouw

Landbouw bevindt zich in alle gebieden van het rivierenlandschap, zei het met een verschillend karakter. In de open komgebieden is landbouw de primaire functie. Dit is te zien aan de grote landbouwkavels met weideland en akkerbouw.

Op de oeverwallen is er sprake van een minder intensief gebruik voor landbouw. Naast landbouw bevindt zich veel tuinbouw op deze hoger gelegen gebieden. Tuinbouw is van oudsher een belangrijke sector in de gemeente. Een van de oudere gebieden is het herstructureringsgebied Huissen-Angeren. Veel kassen in dit gebied zijn verouderd, daarnaast is er sprake van kleinschalige verkaveling. Gemeente en provincie hebben een projectbureau in het leven geroepen om te werken aan een toekomstbestendiger glastuinbouwgebied maar ook om de infrastructuur, ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid van het herstructureringsgebied te verbeteren.

Bergerden is een totaal ander glastuinbouwgebied. De bedrijven die hier inmiddels gevestigd zijn, zijn gemiddeld genomen vele malen groter dan in het herstructureringsgebied. Tuinders proberen op een innovatieve manier toekomstgericht bezig te zijn. De energievoorziening en de gietwatervoorziening voor de tuinders wordt bijvoorbeeld voornamelijk collectief geregeld. Bergerden en het herstructureringsgebied maken deel uit van het in rijks- en provinciaal beleid aangewezen 'concentratiegebied voor de glastuinbouw'.

In de uiterwaarden wordt de landbouw vooral extensief bedreven. De uiterwaarden zijn gekwalificeerd als beschermd gebied. Beleid richt zich steeds meer op natuur en steeds minder op landbouw. De hedendaagse landbouw in de uiterwaarden zou moeten bijdragen aan de natuurlijke kwaliteit en de karakteristiek van het landschap. De landbouw staat hierdoor behoorlijk onder druk. De agrariërs worden in hun mogelijkheden beperkt door het gewenste extensiever karakter van de uiterwaarden. De uiterwaarden zijn niet de enige gebieden waar de agrariër het steeds moeilijker heeft. Ook op de oeverwallen en in de kommen stuit de agrariër op problemen. De kernen en bedrijventerreinen zijn de afgelopen decennia uitgebreid en hebben veel ruimte in beslag genomen met als gevolg stijgende grondprijzen. Door de stijgende prijzen kunnen agrariërs moeilijk uitbreiden. Daarnaast heeft de steeds strengere regelgeving en schaalvergroting ook de nodige invloed gehad op het aantal bedrijven in deze sector: af te lezen aan het aantal bedrijfsbeëindigingen de laatste jaren.

40

grote landbouweenheden
in komgebied

landbouwgrond met in de toekomst een
andere functie (Huissense uiterwaard)

winkelstraat Huissen

Detailhandel

Detailhandel bevindt zich vooral in de centra van Huissen, Bommel en Gendt. Verder bevindt zich op een aantal bedrijventerreinen perifere detailhandel. Hier worden producten verkocht die qua aard of omvang niet in normale winkelcentra worden verkocht (bijv. meubels of bouwmaterialen). Huissen, het oude stadje heeft de meeste winkelvoorzieningen. Toch is het aandeel van alle bestedingen in Huissen relatief zelf laag. Het stadje heeft vooral te leiden onder het goed toegankelijke winkelcentrum Arnhem Kronenburg. Hierdoor lopen de winkeliers veel klanten mis. In de toekomst zal de aantrekkelijkheid om boodschappen te doen in Arnhem Kronenburg waarschijnlijk toenemen: voor het winkelcentrum liggen plannen voor verdere uitbreiding. Ook aan de kant van Nijmegen wordt aan de weg getimmerd. Bij de Waalsprong zal in de nabije toekomst een groot winkelcentrum genaamd Citadel worden gebouwd. Dit winkelcentrum zou de koopstromen in de gemeente kunnen beïnvloeden. Met andere woorden centrumontwikkelingen zijn nodig om de koopkracht te behouden.

Inmiddels is er een project opgestart waarbij wordt getracht de lokale economie in Huissen te versterken en te verlevendigen. Het centrum van Huissen is niet het enige centrum waaraan wordt gewerkt. Ook in Bommel wordt er gewerkt aan het verbeteren van het winkelcentrum.

Recreatie

Recreatie is een verbindende schakel tussen natuur, landschap en rust enerzijds en lokale economie anderzijds. Meer kwaliteit aan toegankelijke natuur en landschap resulteert vaak in meer bezoekers en meer bezoekers betekent 'meer omzet'. Landschap en economie zijn dan ook niet elkaars tegengestelde. De huidige financiële en werkgelegenheidsbijdrage vanuit de tak recreatie aan de lokale economie is in de gemeente beperkt, en dat terwijl recreatieve groene ruimte in onze verstedelijkte regio een schaars goed is.

Commerciële dienstverlening

De commerciële en zakelijke dienstverlening zijn snel groeiende sectoren. Dit ondanks het feit dat de gemeente geen echte kantoorlocaties kent. De meeste werknemers in deze sector zijn de kleine zelfstandigen zonder personeel (ZZP-ers). Voor lokale zelfstandige kantoren is op het bedrijventerrein de Houtakker II inmiddels de mogelijkheid om zich te kunnen vestigen. Daarnaast is er verspreid over de gemeente een aantal voornamelijk kleine kantoren.

Zorg

De werkgelegenheid in de zorgsector is de laatste decennia toegenomen. Gezondheids- en welzijnsinstellingen in de gemeente zijn flink gegroeid. Doordat de vergrijzing van de bevolking steeds verder doorzet zijn telkens meer zorgvoorzieningen nodig.

	werkgelegenheid	
Bedrijventerreinen	++	+ + = hoge werkgelegenheid - - = lage werkgelegenheid
Landbouw	-	
Detailhandel	+	
Recreatie	--	
Dienstverlening	++	
Zorg en onderwijs	++	

- in ontwikkeling tbv recreatieve voorzieningen
- beperkt in ontwikkeling tbv recreatieve voorzieningen
- dijk als recreatieve drager
- hotel
- bed en breakfast

- camping
- horecavoorzieningen
- Kasteel Doornenburg
- Sterrenschans
- Fort Pannerden
- Aanlegsteiger

Gebruikers - Waar recreër ik?

Fietsen, wandelen, kanoën of paardrijden, er zijn allerlei vormen van recreatie mogelijk in Lingewaard. Ook voor de recreant die wil overnachten zijn er mogelijkheden.

Dagrecreatie

Lingewaard is voor de recreant vooral aantrekkelijk vanwege de weidsheid van het rivierenlandschap. Vanaf de dijk is deze weidsheid goed beleefbaar en er is een sensationeel zicht op de rivieren die langs de gemeente stromen. Vanaf de dijk is niet alleen het water zelf te bewonderen maar ook de historische invloed van het water op het bebouwde land. Voorbeelden hiervan zijn de vele wielen; stille getuigen van de kracht van het water.

Dichtbij het punt waar de Rijn zich splitst in de Waal en het Pannerdensch Kanaal bevinden zich drie historisch bouwwerken, namelijk: het Fort Pannerden, de trekpleister Kasteel Doornenbug en de Sterrenschans. Deze natuurlijke en cultuurhistorische omgeving binnen de gemeente is het moeilijkst bereikbaar maar trekt wel de meeste recreanten.

De steden Arnhem en Nijmegen groeien steeds verder naar elkaar. Enorme uitbreidingslocaties voor woningbouw als de Waalsprong en Schuytgraaf zijn in aanbouw. Voor de huidige en toekomstige bewoners van deze gebieden maar ook voor onze eigen bewoners wordt het landschapspark Park Lingezegen aangelegd waar volop gerecreëerd kan gaan worden. Een goed aangelegde routestructuur voor bijvoorbeeld wandelaars, fietsers, maar ook voor ruiters en skeelers is een van de belangrijkste doelen.

De kernen van de gemeenten verschillen qua aantrekkingskracht voor de recreant. Het stadje Huissen heeft de grootste aantrekkingskracht en heeft enigszins een toeristische uitstraling. Huissen moet het vooral hebben van haar historie. Er bevinden zich diverse horecagelegenheden waar de recreant gebruik van kan maken. Het aanbod is echter beperkt.

Een groot deel van de gemeente bestaat uit landbouwgrond. De druk op de agrarische sector is groot. Mogelijk zijn nevenactiviteiten zoals recreatie naast akkerbouw een goede oplossing om meer geld in het laatje te krijgen. In Lingewaard zijn er enkele bedrijven die dit principe hebben opgepakt. Voorbeelden zijn bed & breakfast-voorzieningen of kampeerfaciliteiten bij het agrarisch bedrijf. Sommige bedrijven kunnen ook zodanig profiteren van 'de naderende stad' dat ze echt omschakelen naar een andere bedrijfsvoering, zoals de landwinkel in Ressen en het pannenkoekenrestaurant langs de Waaldijk bij Bemmelen.

Park Lingezegen

bebouwing Arnhem ligt om de hoek

landwinkel de Woerd

Camping Waalstrand

Hotel en restaurant Rijnzicht

Verblijfsrecreatie

Er bestaat een aantal mogelijkheden om in Lingewaard te overnachten. Het aanbod is echter wel eenzijdig. Er bevindt zich een aantal bed and breakfast voorzieningen in Huissen, één in Bemmelen, één tussen Lent en Bemmelen en één in de omgeving van Doornenburg. Kamperen kan ook in de gemeente; er zijn twee campings. Voor een luxere overnachting is hotel Rijnzicht in Doornenburg een goede optie. Hotel Rijnzicht is het enige hotel in de gemeente. Voor het aantrekken van meer recreanten die in de gemeente kunnen overnachten is een gedifferentieerder aanbod van verblijfsrecreatie van belang.

Van sectoraal naar integraal ontwikkelen

De afgelopen jaren

Begin jaren '90 stonden er voor de woningbouw enorme veranderingen voor de deur. Men is steeds meer stil gaan staan bij het nut van duurzame ingrepen. Er stond een gigantische woningbouwopgave op het programma waarbij ruimtelijk duurzaam denken voor het eerste een belangrijke rol kreeg. Nieuwe woonwijken schoten als paddenstoelen uit de grond. De focus hierbij lag vooral op het duurzaam bouwen van de nieuwe woonwijken en niet zozeer op het duurzaam inrichten van de al bestaande gebouwde omgeving. Daarnaast werden veel nieuwe woonwijken in de jaren '90 vooral aangesloten op de bestaande wegenstructuur, waarvan we nu de consequenties ondervinden.

Al deze nieuwe woonwijken nemen enorme oppervlakten in beslag. Als reactie hierop zijn er in de regio afspraken gemaakt over contouren om de kernen waar binnen gebouwd zou moeten worden, met de gedachte: zuinig ruimtegebruik en inbreiding gaat voor uitbreiding.

Dit zou ook moeten gelden voor bedrijventerreinen en infrastructuur. Landelijk betreft een van de grootste klachten over de ruimtelijke inrichting van Nederland het ruimteverslindende karakter van bedrijventerreinen die de ruimte slecht benutten en infrastructuur die niet goed in het landschap is ingepast.

Rijk, provincie en regio hebben maatregelen aangekondigd om hier wat aan te doen. Beslissingen over uitbreiding van bedrijventerrein gaan strakker geregisseerd worden en ook hiervoor gelden uitgangspunten van zuiniger en efficiënter en dus duurzamer ruimtegebruik en beheer. Infrastructuur en omgeving moeten meer samenhang gaan vertonen. De gemeenteraad heeft al laten weten dat die samenhang niet alleen ruimtelijk maar ook in tijd moet worden bewerkstelligd. 'Voortaan eerst infrastructuur regelen, dan pas bouwen' is een uitspraak die algemeen wordt gedeeld.

Die samenhang gaat niet vanzelf ontstaan. Op dit moment zijn veel overheden, ook onze gemeente, flink aan het bezuinigen. De exploitatie en voortgang van projecten staat onder druk en het ziet er naar uit dat de doortrekking van de A15 een feit wordt. Een heldere toekomstvisie op ons landschap, (inpassing van) wegen, wonen en werken, ambities waar geld bij moet en een werkelijkheid waarin geld schaars is, is nodig om meer samenhang in de ruimtelijke inrichting te bewerkstelligen. Daarvoor is over de gemeentegrens heen kijken en duidelijk maken wat lingewaard is en te bieden heeft onontbeerlijk. Er liggen twee steden om de hoek die steeds verder naar elkaar toe groeien. Dat onze gemeente daar centraal tussen ligt kan niet onopgemerkt blijven.

Nieuwe afspraken en regels

In de regio worden nieuwe verstedelijkingsafspraken gemaakt. In deze nieuwe afspraken gaat ook meer aandacht uit naar de samenhang tussen wonen, werken en infrastructuur en de fasering van nieuwe ontwikkelingen in de tijd.

De eerstkomende jaren richten we ons op het netjes afronden van projecten die in gang zijn gezet. Een goede fasering van nieuwe plannen is nodig omdat steeds minder sprake is van echte schaarste aan woningen, kantoren en ruimte op een bedrijventerrein.

Hoewel in Lingewaard en tussen de rivieren het inwoner-aantal nog wel een aantal jaren blijft toenemen, elders in de regio en zeker landelijk geldt dat de behoefte aan nieuwe woningen, kantoren en bedrijfsruimte stagneert. Dat betekent dat we ook in onze gemeente op een andere manier naar woningbouw en andere projecten zullen gaan kijken. Nieuwe inwoners komen niet naar Lingewaard omdat er nu eenmaal woningen worden gebouwd, ze komen alleen als we echt 'wat te bieden hebben': een aantrekkelijke woon- en leefomgeving. Ook hiervoor is samenhang tussen wonen, ontwikkelingen in de woonomgeving en infrastructuur / vervoer belangrijk.

Ook op landelijk niveau is er sprake van nieuwe regels. Dit jaar zijn een nieuwe rijksstructuurvisie Infrastructuur & Ruimte en nieuwe algemene regels ruimtelijke ordening bekend gemaakt. Ook daarin, de titel laat dat al zien, is nadenken over een betere afstemming tussen ruimtegebruik en verplaatsingsmogelijkheden belangrijk. Een van de redenen is dat de ruimtelijke verschillen tussen regio's en tussen steden en het omringende platteland toenemen. Dat komt omdat over een aantal jaren groei, stagnatie en krimp van inwoneraantallen tegelijk plaatsvinden. Verplaatsingsmogelijkheden om, bijvoorbeeld vanuit een dorp met een dalend inwonertal toch van voorzieningen gebruik te kunnen maken, je snel en comfortabel in een ander dorp of in de stad moet kunnen komen. Je woont in een dorp of stad, maar je leeft in een regio die bestaat uit allerlei kernen met een eigen karakter en verplaatsingsmogelijkheden daartussen.

Onderwerpen uit de structuurvisie Infrastructuur & Ruimte die voor onze gemeente van belang zijn komen verderop in de hoofdstukken Toekomst van Lingewaard en Opgaven kort aan bod.

Cultureel en landschappelijk erfgoed als basis

Naast samenhang in ontwikkelingen en goede verplaatsingsmogelijkheden is er nog een andere belangrijke thermometer voor een aantrekkelijk woon- en leefklimaat: een herkenbare omgeving. Basis van de identiteit van onze omgeving is het landschap en daarmee bedoelen we de hele om ons heen geroeide historische omgeving: het cultureel en landschappelijk erfgoed.

In de introductie van deze structuurvisie is al genoemd dat dit erfgoed meer is dan 'een belang' dat wordt afgewogen tegen andere belangen, het is de grondslag en drager voor alle ontwikkelingen. In de hierna volgende hoofdstukken wordt toegelicht wat we ons daarbij voorstellen.

Toekomst van Lingewaard

Stedelijk Netwerk

Vanaf 2001 is Lingewaard één gemeente. In de afgelopen jaren is steeds meer duidelijk geworden dat Lingewaard een belangrijke positie inneemt tussen de steden en zijn we meer bewust deel gaan uitmaken van een groter geheel: de Stadsregio Arnhem Nijmegen. Die Stadsregio is een stedelijk netwerk dat bestaat uit steden, dorpen, landelijk gebied, infrastructuur, water en natuur die 'iets met elkaar hebben'. De onderdelen van zo'n netwerk hebben elkaar nodig en kunnen niet als onafhankelijke eenheid worden beschouwd: voor belangrijke voorzieningen ga je naar de stad en veel stedelingen gaan in hun vrije tijd 'naar buiten'. Op landelijk niveau zijn in de Nota Ruimte (2006) zes stedelijke netwerken benoemd, waarvan onze Stadsregio er een is. In de nieuwe structuurvisie Infrastructuur en Ruimte zijn dit stedelijke regio's met top-sectoren. Het netwerk-idee van een goede leefomgeving die bestaat uit woonkernen, landelijk gebied, natuur, rivieren en goede infrastructuur en vervoersmogelijkheden zit daar nog steeds in. De sectoren in onze regio die 'top' zijn, zijn 'agro-food' en 'life-sciences'.

Lingewaard is belangrijk in dit netwerk en het netwerk is belangrijk voor ons. Vanuit de steden bezien biedt het landschap in onze gemeente groene ruimte, mogelijkheden voor recreatie en landelijk wonen. Vanuit onze gemeente bezien betekent de nabijheid van de steden een ruim voorzieningenaanbod vlakbij de eigen woonkern.

Onderdeel uitmaken van een stedelijk netwerk biedt vele mogelijkheden en kansen. Hierbij valt te denken aan bereikbaarheid. Een gedegen netwerk veronderstelt een hoge mobiliteit met als gevolg dat de omgeving 'dichterbij komt'. Bij hoge mobiliteit kunnen gebruikers die wonen, werken en recreëren in het netwerk zich sneller van, naar en binnen de gemeente verplaatsen. De nabijheid van de steden maakt het voor ons mogelijk om gebruik te maken van voorzieningen die bij zo'n stedelijke omgeving horen zoals openbaar vervoer, grote winkelcentra en dergelijke.

Lingewaard heeft vele karakteristieken die waarde leveren aan het netwerk zoals natuur, een aantrekkelijk woonmilieu, cultuurhistorie, recreatie. Bovendien ligt Lingewaard centraal in het netwerk van de Stadsregio en is daarmee geografisch het middelpunt van het stedelijk netwerk. De gemeente kan profiteren van de gunstige ligging en kan de potenties die het met zich mee brengt benutten. We liggen in de periferie van beide steden en kunnen die beiden bedienen en ook van beiden profiteren. Kansen en beperkingen van het netwerk en wat onze bijdrage aan het netwerk kan zijn dienen we zo goed mogelijk in kaart te brengen.

Landschap en cultuurhistorie

Lingewaard beschikt over internationaal beschermde natuur, riviersplittingsen die een uniek landschap opleveren. Onze cultuurhistorie is het resultaat van de barrièrewerking van de rivieren waardoor wij al tweeduizend jaar de overgang zijn tussen ‘beneden en boven de rivieren’. Dat zit eigenlijk overal verspreid door de gemeente: ondergronds (archeologie) en bovengronds (gebouwen, landschap, wegen en paden, rivieren, het watersysteem van de Linge), en je kunt het zien aan het gebruik van de ruimte (fruitteelt, glastuinbouw). Met de dijkzonevisie beschikt onze gemeente al over een landschappelijke en cultuurhistorische analyse voor een belangrijk deel van het grondgebied. Op basis hiervan is ook een inspiratieboek gemaakt voor ontwerpers en plannenmakers voor nieuwe ontwikkelingen in de dijkzone. De komende jaren kan dit worden uitgebouwd tot een bredere analyse van archeologische en cultuurhistorische waarden in de gemeente en een integraal erfgoedbeleid. Veranderende wetgeving zorgt er ook voor dat dit wordt ingebed wordt in ruimtelijke planprocedures.

Een groene gemeente

Lingewaard is een groene gemeente. Ondanks alle grootschalige ontwikkelingen van de afgelopen jaren, de grote nieuwbouwwijken, de Betuweroute, de ontwikkeling van een groot kassengebied, is het grote verschil tussen ons en de steden waar we tussenin liggen onze groene omgeving. Woonwijken zijn bij ons minder dicht bebouwd dan in de steden, wegen hebben een meer landelijk karakter en vanuit de woonkern naar het open polderlandschap of de natuur in de uiterwaarden duurt nergens langer dan een paar minuten. Van het oppervlak van Lingewaard is 25% beschermd landschap: de Gelderse Poort, 10 % is open agrarisch komgebied, 10 % is Park Lingezen.

Voor onszelf en voor de regio is die groene omgeving belangrijk. Toegankelijke natuur, op tien minuten lopen van het dorp of een kwartiertje fietsen vanuit de stad, is voor het plezierig wonen in onze regio van groot belang.

Lingewaard blijft ook een groene gemeente. Hoe meer mensen tussen de rivieren, hoe groter de behoefte aan mogelijkheden om buiten te recreëren, te wandelen, skeeleren, fietsen, spelen, etc., dichtbij huis. Om die reden wordt ook, na de realisatie van grote nieuwbouwwijken en de planvorming voor bedrijventerreinen en grote infrastructuur, geïnvesteerd in de groene omgeving. Park Lingezen en de herinrichting van veel uiterwaarden hebben onder meer tot

doel het landelijk gebied meer toegankelijk te maken voor de inwoners en dat gebeurt niet toevallig. Groen in de omgeving is belangrijk en noodzakelijk voor een goed woonklimaat in de toekomst. Niet alleen in verband met het groeiend aantal inwoners, ook door klimaatverandering zal behoefte aan groene en waterrijke gebieden waar gerecreëerd kan worden in de toekomst nog groter worden.

Groen betekent niet hetzelfde als natuur en het betekent ook niet dat niets mag of niets verandert. Naast soms echt beschermde natuur is het groen in onze gemeente ook juist bedoeld voor de inwoners van de regio. Toegankelijkheid, initiatieven en activiteiten in het groen zijn daarbij belangrijk.

Het is wel zo dat veranderingen moeten voldoen aan de kwaliteiten die onze groene omgeving juist zo aantrekkelijk maakt. Het historisch gegroeide landschap en de herkenbaarheid daarvan vormen de basis voor die toetsing. Dat betekent dat gelet wordt op de mate waarin een verandering bijdraagt aan de herkenbaarheid van bijvoorbeeld het dijkzonelandschap, de open polder, het typisch Betuwse boomgaarden-landschap. Daarnaast zijn toegankelijkheid en recreatieve mogelijkheden van belang, maar wel zonder dat nieuwe bebouwing of autoverkeer de kwaliteit van het landschap aantast in plaats van verbeterd.

'Agro-food'

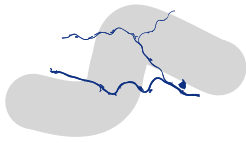
De stedelijke regio in het nieuwe rijksbeleid is iets anders begrensd dan de Stadsregio Arnhem Nijmegen. De omgeving van Wageningen en alle technologische kennis op het gebied van landbouw en voeding staat voor de topsector 'agro-food'. Dat past overigens goed bij een belangrijk kenmerk van onze gemeente: de glastuinbouw en agrobusiness.

Midden in een internationaal bereikbare regio

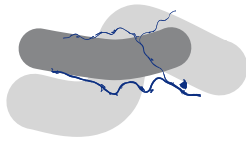
In veel nieuw beleid wordt de noodzakelijke samenhang tussen bereikbaarheid en ruimtegebruik benadrukt. Ook de nieuwe rijksstructuurvisie gaat daarop in. Daarin wordt ook de internationale bereikbaarheid van stedelijke regio's belangrijk genoemd. Belangrijk voor de economie en belangrijk voor een goed vestigingsklimaat in een tijd dat ook sprake is van krimpende inwoneraantallen elders in het land. Kortom, een goede bereikbaarheid en goede verplaatsingsmogelijkheden worden nóg belangrijker.

Regionaal Plan
2005-2020:
ontwikkeling stedelijk
netwerk Arnhem
Nijmegen in de vorm
van een 'S'

Bij doorstrekking
van de A15
vervalt de vorm
van een 'S'

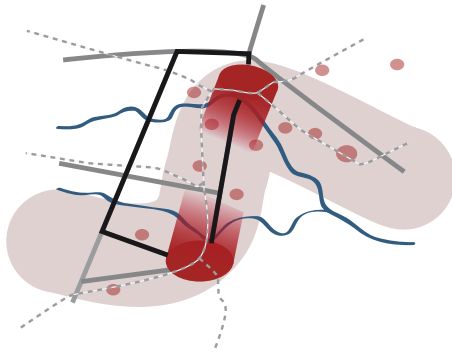
centrale positie
Stadsregio Arnhem Nijmegen

Visie

Lingewaard ligt centraal in het stedelijk netwerk van de Stadsregio Arnhem Nijmegen. Met deze positie willen we zorgvuldig omgaan. We willen het netwerk versterken en op een duurzame manier verder ontwikkelen en daarbij de kwaliteiten van het landschap benutten. Het gaat hierbij vooral om het bewaken van de karakteristiek van het Betuwse landschap. Ideeën over nieuwe ontwikkelingen en de invulling daarvan beredeneren we vanuit de gebruiker van de ruimte in onze gemeente.

Denken vanuit de gebruiker betekent denken vanuit de mens die hier woont, werkt of recreëert of dat in de toekomst zou kunnen gaan doen. Verder wordt de invulling van de visie bepaald door regelgeving op onder andere landelijk, regionaal en provinciaal niveau. Door te denken vanuit de gebruiker (van onderaf) en regelgeving mee te nemen (van bovenaf) wordt de visie zo compleet mogelijk gemaakt.

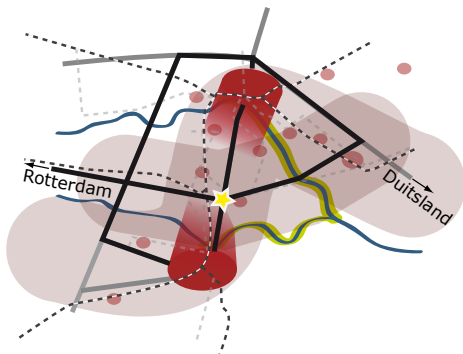

Huidige situatie

2012-2020

Netwerk toekomstbestendig versterken met in het middengebied (tussen de rivieren):

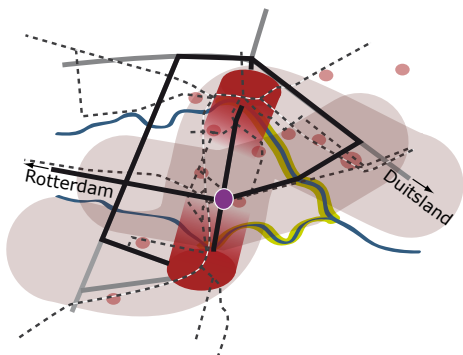
- ontwikkeling natuur en recreatie Lingezege en uiterwaarden
- doortrekken A15
- upgraden HOV-as Arnhem-Nijmegen
- eerste strappen HOV-as Zevernaar-Tiel
- visie op ontwikkeling van knooppunten bij Bemmelen
- toekomstbestendige woningbouw
- versterken leefbaarheid en identiteit woonkernen
- op peil houden voorzieningenniveau
- behouden werkgelegenheid tussen de rivieren
- versterken recreatieve routestructuur

2020-2030

Netwerk toekomstbestendig versterken met in het middengebied (tussen de rivieren):

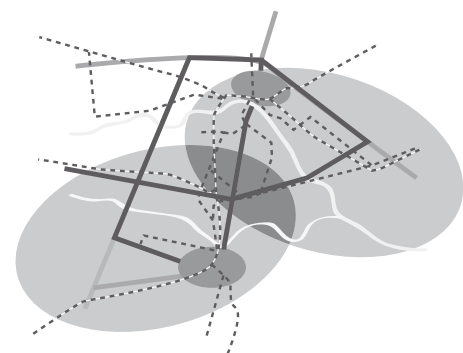
- verder ontwikkelen natuur en recreatie Lingezege en uiterwaarden
- upgraden HOV-as Arnhem-Nijmegen
- HOV-as Zevernaar-Tiel
- passende ontwikkeling van de knooppunten bij Bemmelen
- toekomstbestendige woningbouw
- verder versterken leefbaarheid en identiteit woonkernen
- op peil houden voorzieningenniveau
- behouden/vergroten werkgelegenheid

2030....

ontwikkeling centrale positie in Stadsregio Arnhem Nijmegen met:

1. ontwikkelde natuur en recreatie in Park Lingezege en de uiterwaarden
2. snel en duurzaam vervoer
3. passende ontwikkeling van de knooppunten bij Bemmelen
4. toekomstbestendige woonkernen met een heldere identiteit
5. toekomstbestendig kassengebied
6. voldoende werkgelegenheid

Duurzame ontwikkeling

Om niet alleen voor vandaag de dag maar ook in de toekomst een leefbare en gezonde gemeente te zijn willen we ons duurzaam ontwikkelen. Een duurzame gemeente ben je niet zomaar. Hiervoor zijn op verschillende vlakken doelstellingen nodig. Vaak gaan doelstellingen met betrekking tot duurzaamheid over klimaat en energie, maar efficiënt ruimtegebruik, aanbieden van goede duurzame vervoersmogelijkheden, integraal waterbeheer, versterking van het landschap met levendige kernen met de nodige voorzieningen en mogelijkheid voor inwoners om te recreëren dicht bij huis behoren hier ook toe. Een leefbare en gezonde gemeente zijn kan een gemeente niet alleen bewerkstelligen. Bedrijven, instellingen en burgers spelen ook een belangrijke rol. De overheid kan voor bedrijven en instellingen voorwaarden scheppen om duurzame ontwikkeling te verwezenlijken. Consistent beleid is van groot belang. Communicatie naar verschillende instanties is hierbij essentieel om zo draagvlak en betrokkenheid te krijgen. Een integraal duurzaamheidsbeleid wordt in een aparte beleidsnotitie geformuleerd.

Gemeente Lingewaard heeft een aantal ruimtelijke ambities om een toekomstbestendige gemeente te zijn.

Deze duurzame ambities zijn gericht op:

- × efficiënt ruimtegebruik
- × klimaat en energie
- × leesbaar en herkenbaar landschap
- × waterbeheer
- × bereikbaarheid
- × woonomgeving
- × werkgelegenheid
- × recreatie

Efficiënt ruimtegebruik

Duurzame ontwikkeling moet leiden tot een duurzame inrichting en daarmee ook zuinig ruimtegebruik. De landelijke klacht over de lelijkheid van ruimteverslindende infrastructuur en bedrijventerreinen langs de hoofdwegen is ook voor ons aanleiding om absoluut meer kwaliteit te willen behalen. Meer kwaliteit valt te behalen in meer samenhang tussen ruimtegebruik en bereikbaarheid, minder versnippering en intensievere benutting op bedrijventerreinen zelf. Binnen de Stadsregio zijn afspraken gemaakt over de contouren en uitbreidingsrichting van woonkernen. Dit was nodig om het steeds maar 'inpikken' van groene ruimte tegen te gaan. Efficiënt ruimtegebruik dient echter ook te gelden voor infrastructuur, bedrijventerreinen en andere vormen van verstening in het landschap.

Klimaat en energie

In het milieubeleidsplan is een aantal doelstellingen geformuleerd ten aanzien van ons klimaat. We willen ten opzichte van 1990 30% reductie van broeikasgassen in 2020. Verder willen we per jaar 2% energiebesparing. Ook hebben we een doelstelling voor wat betreft het leveren van energie: de doelstelling is 20% duurzame energie in 2020. Minder uitstoot, zuinig omgaan met grondstoffen en meer duurzame energieproductie dienen zowel bij nieuwe ontwikkelingen als bij herstructureringsopgaven een belangrijke rol te gaan spelen. Voor de glastuinbouwsector zou het opwekken van duurzame energie een dominantere rol kunnen spelen.

Leesbaarheid en herkenbaarheid van het landschap

Het landschap van Lingewaard is de afgelopen eeuw enorm veranderd. Uitbreidingen van kernen en bedrijventerreinen zijn overal in de gemeente de grond uit gestampt. Deze uitbreidingen hebben niet allen plaats gevonden op logische plekken volgens de regels van het 'oorspronkelijke' landschap, waarbij vooral op de hoger gelegen gebieden wordt gebouwd. Samen met uitbreidingen is er ook infrastructuur aangelegd, soms dwars door het landschap snijdend. Al deze ontwikkelingen verminderen de leesbaarheid van het 'oorspronkelijke' landschap, je kunt niet meer zien waar je je in het landschap bevindt, oriënteren wordt lastiger. Het is een utopie om het 'oorspronkelijke' landschap volledig te herstellen. We kunnen de in het verleden gedane ingrepen niet wegpoetsen. Toch zijn er wel mogelijkheden om de herkenbaarheid en leesbaarheid van het landschap te verbeteren. Cultuurhistorie dient hierin een belangrijke rol te vervullen. Voorbeelden van het herstel van historische landschapselementen en –structuren zijn het opknappen van wielen en woerden. Ook de herbestemming van cultuurhistorisch waardevolle gebouwen kan bijdragen aan de herkenbaarheid van de (bebouwde) omgeving. Werken aan leesbaarheid en herkenbaarheid kunnen naast verbetering van de beleving van het landschap ook het gevoel van identiteit bevorderen.

Waterbeheer

Waterberging niet per project aanpakken maar nadenken over de collectieve waterbergingsopgave zodat je er in het landschap ook wat van kunt maken en misschien wel met meer functies kunt combineren. Ook multifunctioneel ruimtegebruik, meervoudig ruimtegebruik of intensivering (dichter of hoger of ondergronds) zijn vormen van efficiënt met de beschikbare ruimte omgaan.

Rivierverruiming zal ook na de periode van het huidige rijksbesluit (de Planologische kernbeslissing Ruimte voor de rivier) tot maatregelen kunnen leiden (het Deltaprogramma). Rivierverruiming kan noodzakelijk zijn voor de veiligheid. De ambitie is dat de ruimtelijke kwaliteit van de uiterwaarden daarbij niet achteruit gaat maar juist verbetert.

Bereikbaarheid

Verbeteren van de bereikbaarheid is essentieel voor het goed functioneren van het regionale netwerk. Het huidige wegennet staat onder druk en heeft te weinig capaciteit. De rivieren vormen hierin de grootste barrière. De bereikbaarheid alleen verbeteren met meer asfalt werkt niet. Andere vormen van vervoer die duurzamer zijn, zoals openbaar vervoer, zijn nodig om de barrièrewerking van de rivieren te verlagen. De rivieren alleen zien als belemmering is een gemiste kans. Meer vervoer over water kan een bijdrage leveren aan openbaar vervoer. Nadenken over verbeteringen van bereikbaarheid leidt ook tot opnieuw nadenken over plekken die bereikbaar worden of welke plekken we bereikbaar willen hebben met 'de juiste functie op de juiste plek'. Ontwikkeling van knooppunten komt uit deze gedachte voort.

Woonomgeving

Zowel bij herstructurering als bij nieuwbouw kunnen we ons meer richten op een toekomstbestendige woon- en leefomgeving. Dat betekent niet alleen dat we moeten focussen op materiaalgebruik, oriëntatie van woningen ten opzichte van de zon, duurzame energielevering of levensbestendige woningen. Ook een klimaatbestendige omgeving met een degelijke groenstructuur is een belangrijk thema voor de komende jaren. Tot slot moeten ontwikkelingen passen in het landschap en bij de cultuur van onze gemeente. Bij planuitwerkingen spelen burgers een belangrijke rol.

Werkgelegenheid

Gemeente Lingewaard wil een levendige gemeente zijn. Om ervoor te zorgen dat ondernemers zich hier willen vestigen moeten we blijven werken aan een aantrekkelijke vestigingsplaats voor ondernemers. Zowel in de kernen als in het landelijk gebied stuiten ondernemers nu vaak op beperkende maatregelen zoals beperkte bestemmingsmogelijkheden. Meer flexibiliteit is nodig om ondernemers in de toekomst een aantrekkelijk vestigingsklimaat te kunnen bieden.

Het aantal inwoners tussen Neder-Rijn en Waal neemt de komende jaren enorm toe. Deze inwoners wonen in Arnhem-Zuid, Nijmegen-Noord, Lingewaard of Overbetuwe resulterend in ongeveer 160.000 inwoners tot 2020. Deze grote groep nieuwe bewoners rivieren hebben voorzieningen en faciliteiten nodig. De gemeente wil hier de komende jaren op inspelen.

Recreatie

In de Stadsregio bevinden zich twee gebieden die jaarlijks veel dag- en verblijfsrecreanten trekken, namelijk de Veluwe bij Arnhem en de stuwwal bij Nijmegen. Deze twee gebieden kunnen worden gekenmerkt als aantrekkelijk. Lingewaard trekt in verhouding weinig recreanten. Lingewaard is minder variatievol en heeft niet de mogelijkheid om zich te ontwikkelen tot een tweede Veluwe. Dat betekent niet dat er geen potentie is om recreatie te verbeteren. Vooral voor de dagrecreatie zijn er mogelijkheden. De enorme toename van bewoners tussen de rivieren betekent ook een vraag naar toename aan ruimte voor sport en ontspanning dichtbij huis. Om het voor inwoners van de regio logisch te maken om hier te recreëren, moet er wel wat te doen zijn; er is aandacht nodig voor een gedegen routenetwerk met voorzieningen. Naast het feit dat er vanwege het stijgende inwoneraantal tussen de rivieren behoefte is aan ruimte voor recreatie, zijn er in de gemeente gebieden met landschappelijke en cultuurhistorische waarden die nu nog beperkt benut worden waarop meer ingezet kan worden (bijv. het gebied rond het splitsingspunt bij Doornenburg). Deze gebieden hebben economische potenties. Gebiedgerichte aanpak is hier een logische stap. Kern van de aanpak schuilt in het op een juiste manier omgaan met deze economische potenties. Ingrepen die ten koste gaan van het landschap en de leefbaarheid moeten daarbij vermeden worden. Een voorbeeld van zo'n gevaar is, in het te ontwikkelen gebied enorme parkeerplaatsen in het landschap aanleggen om een stroom toeristen op te kunnen vangen.

